

Bəşəriyyətə qarşı yönəlmış amansız cinayət

Xocalıda baş verənlərin soyqırımı olduğunu həmin dövrədə bir səra ölkələrin aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri də təsdiqləmişlər

Ermənistanın Azərbaycana qarşı həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasəti və hərbi təcavüzü dünyadan yeni münaqişələr tarixinə beynəlxalq hüquqi normaların ən çox və kobudcasına pozulduğu faktlardan biri kimi daxil olub. Azərbaycan xalqı son 200 il ərzində erməni millətçi-şovinistlərinin davamlı olaraq soyqırımı siyasetindən əziyyət çəkmiş, böyük faciələri taleyində yaşamışdır.

Azərbaycanlıların öz tarixi-torpaqlarından qovulması prosesi sovet dövründə də davam etmiş, 1948-1953-cü illərdə Ermənistandan 150 min azərbaycanlı deportasiya olunaraq Azərbaycanın Kür-Araz düzənləyində yerləşdirilmişdir. 1988-ci ildə tarixi torpaqlarında yaşayan 250 min azərbaycanlı bu əraziləndən qovulmuş, bununla da Ermənistən monoetnik dövlətə əvərilmişdir. 1988-ci ildən Dağlıq Qarabağ ətrafında başlayan hadisələr - erməni ideoloqlarının "Dənizdən dənizə Ermənistən" adlı sərsəm ideyəsinə reallaşdırmaq cəhdindən, şəhərlərin dağılıması, on minlərlə güñahsız insanın ölümü, yüz minlərlə azərbaycanlıların tarixi torpaqlarından didərgin düşməsi ilə nəticələnmişdir.

1988-ci ilin yanvarından etibarən erməni millətçiləri tərəfindən "türksüz Ermənistən" siyasəti planlı şəkildə həyata keçirilməye başlanılmışdır. Ermənistən hökuməti, "Qarabağ" və "Krunk" komitələrinin, Eçmiədzin kilsəsinin nümayəndələri SSRİ rehbərliyinin himayəsi ilə azərbaycanlıların qovulması prosesində minlərlə qanlı aksiyalar tərətmışdır. 1992-ci ilin fevralında Xocalıda miqyasına və qəddarlığına görə bəşər tarixinde misli görünməmiş daha bir soyqırımı aktı yaşanmışdır. Xocalı soyqırımı Azərbaycan Respublikasının Dağlıq Qarabağ bölgəsini zəbt etmək məqsədilə Ermənistən Respublikasının apardığı işgalqliq mühərabəsinin gedişində dinc azərbaycanlı əha-

liyə qarşı tərədilən soyqırımı cinayətlərinin miqyasına görə ən dəhşətlisiidir. Ermənilərin Xocalı şəhərini hədəfa almaqda məqsədləri bir tərefdən Qarabağın dağlıq hissəsində azərbaycanlılardan ibarət strateji əhəmiyyətli maneəni aradan qaldırmaq, digər tərefdən isə Xocalı şəhərini Yer üzündən birdəfəlik silmək olmuşdur. Cənubi Xocalı Azərbaycan tarixinin qədim dövrlərində müasir dövrə qədər tarix və mədəniyyət ənənələrini özündə əks etdirirdi. Bu mədəniyyət tarix Xocalı-Gedəbəy mədəniyyəti kimi döşəmədir. Xocalının qədim tarixi abidələri - siklopları, kuranları və digər abidələri, həmcinin müxtəlif növ mərisət eşyaları insan cəmiyyətinin inkişaf dinamikasını özündə əks etdirən maddi mədəniyyət nümunələridir. Ermeni işğalından sonra bütün bu maddi mədəniyyət abidələrinin məhv və dənyanın ən qədim məzarlıqlarından sayılan Xocalı qəbiristanlığının texnika vəsiyyəti ilə darmadağın edilmişdir. Vandalizminin bariz nümunəsi olmaqla yanaşı, dünya mədəniyyətinə qarşı zorakılıq aktıdır.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistən silahlı qüvvələri, Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ ərazi-sindəki erməni silahlı dəstələri, keçmiş SSRİ-nin Xankəndidə yerləşən 366-ci motoatıcı alayının şəxsi heyəti və texnikasının bilavasita iştirakı ilə Xankəndi ilə Əsgəran arasında yerləşən Xocalı şəhərini zəbt edərək xalqını-

za qarşı soyqırımı siyasetini həyata keçirmişdir. Xocalının işğali zamanı bir gecədə dinc əhalidən 613 nəfər, o cümlədən 63 uşaq, 106 qadın, 70 qoca xüsusi amansızlıqla, işgancılərlə öldürülmiş, insanların başları kesilmiş, gözləri çıxarılmış, hamilə qadınların qarınları süngü ilə desik-deşik edilmişdir.

Xocalının işğalına dair istintaq materiallarından görünür ki, hückumda mayor Ohanyan Seyran Muşeqoviçin komandanlığı altında 366-ci alayın 2-ci batalyonu, Yevgeni Nabokixinin komandası altındakı 3-cü batalyonun, 1 sayılı batalyonun qərargah rəisi Çitçyan Valeriysayeviç və alayda xidmət edən 50-dən artıq erməni zabit və gizir iştirak etmişdir. Şəhər əhalisinin bir hissəsi zorakılıqlan qəcib qurtarmaq istəyərək əvvəlcədən düzəldilmiş pusqlarda qətle yetirilmişdir. Dörd gün ərzində Ağdamə Xocalıda qətle yetirilmiş 200 azərbaycanının məyiti getirilmiş, onlarla məyitin təhqiqə mərəz qalması faktı aşkar edilmişdir. Ağdamda 181 mayit (130 kişi və 51 qadın, o cümlədən 13 uşaq) məhkəmə-tibbi eksperitəzdan keçirilmişdir. Eksperitəz zamanı müəyyən edilmişdir ki, 151 nəfərin ölümüne gülə yaraları, 20 nəfərin ölümüne qəlpə yaraları səbəb olmuş, 10 nəfər küt alətlə vurularaq öldürülmüşdür. Eksperitəz diri adamın baş dərisinin soyulması faktını da qeyd etmişdir.

Xocalıda baş verənlərin soyqırımı olduğunu həmin dövrədə bir sıra ölkələrin aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri də təsdiqləmişlər. Bu baxımdan faciə baş verən gün Xankəndidə ezməyi idarətən Fransanın "Libardion" qəzetinin əməkdaşı Jul Gen Vaynerin qeydləri xüsusi maraq

döğurur. Xocalı soyqırımı qorxulu yuxuya bənzədən Vayner jurnalista ilə məşğul olduğu 25 il ərzində mühəbiblərin getdiyi çoxlu müxtəlif ölkələrdə olduğunu, lakin Xocalı şəhərindəki kimi dəhşətli və türkəpdici mənzərələrlə rastlaşmadığını yazmışdır. Jurnalı "Libardion" qəzeti ndən sonra "Erməni terroriziminin canlı şahidi oldum" sərlövhəli yazıda Xocalıda baş verənlərin əvvəlcədən cızılan ssenari olduğunu açıq bəyan etmişdir. Onun fikrincə, bunda məqsəd bütövlükdə bəşəriyyətin gözünü qorxutmaq olmuş, erməni terrorizimi dünyani məhz bu yolla "ram etməyə" çalışmışdır. Fransalı müxbir Xocalı qətləmədən iştirak edən erməni terror dəstələrinin necə amansızlıq etdiklərinin canlı şahidi olduğunu yazmışdır.

Mənfur sovet ordusunun 366-ci motoatıcı alayının ermənilərlə birgə Xocalı üzərində hücumundan bir gün əvvəl Xankəndidə bu alayın qərargahında olan Vayner orada rus polkovniki Zaviqarovun əməlliyyataya ciddi hazırlaşdığını qeyd etmişdir. "Hələ Xocalı işğal edilməmişdən bir gün əvvəl 49 azərbaycanlı əsir alınaraq kütləvi şəkildə gülələndi. Batalyon və hərbi hissələrin komandirləri dinc əhalinin məhvini qərar vermişdilər. Hückumdan bir neçə saat əvvəl 366-ci alayın qərargahında 58 azərbaycanlı qətəl yetirildi. Onların çoxu qadın və uşaqlar idı. Cəsədlərin gömülüyü quyuların yanından keçmək mümkün deyildi. Çünkü oradan dəhşətli dərcədə meyiit iyi gelir, itlərin, çəqqalların səsləri eşidilirdi" - deyə müsahidələrini obyektiv şəkildə qeyd etmiş fransalı jurnalı "Xocalıya hücum ərefəsində Ermənistən hakimiyət orqanları rehbərlərinin 366-ci motoatıcı alayın qərargahında olduğunu da vurğulmuşdır.

"Böyük Ermənistən" ideyasının əsas ideoloqlarından biri olan Zori Balyanın Xocalı soyqırımında birbaşa iştirakını təsdiqləyən faktlar mövcuddur. Zori Balyan 1996-ci ildə dərc olunmuş "Ruhumuzun canlanması" adlı kitabında (260-262-ci səh.) Xocalıda baş verən soyqırımı barədə qeyd edir: "Biz Xacaturla elə keçirdiyimiz evə girərkən əsgərlərimiz 13 yaşlı bir türk uşağını pəncərəyə misirməmişdilər. Türk uşağı çox səs-küy salmasın deyə, Xacatur uşağıın anasının kəsilmiş döşünü onun ağızına soxdu. Daha sonra bu uşağının başından, sinəsindən və qarnından dərisini soydum. Saata baxdım türk uşağı 7 dəqiqə sonra qan itirək dənyasını dəyişdi. Ruhum xalqımızın bir faizinin belə qisasını aldıq üçün sevincindən qururlarırdı. Xacatur daha sonra ölmüş türk uşağıın cəsədini hissə-hissə doğradı və bu şeyi daha 3 türk uşağına etdi. Mən bir erməni vətənsevər kimi öz vəzifəmi yerinə yetirdim".

Bu faktlar, canlı şahid ifadələri, foto və videomateriallar bütün dünyada Xocalı soyqırımı ilə bağlı geniş təbliğat aparmaq imkanlarını genişləndirir. Beynəlxalq hüquq normaları da Xocalı faciəsinin soyqırımı olduğunu bir daha təsdiqləyir. Soyqırımı

cinayətinin hüquqi məzmunu BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 nömrəli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş "Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiya" ilə müyyən edilmişdir. Xocalı soyqırımı xarakter etibarile beynəlxalq cinayət katetoriyasına aiddir. Bu kategoriyadan olan cinayətlərin əsas təkbibləri ikinci Dünya mühəribəsindən sonra yaradılmış beynəlxalq herbi tribunalların (Nürnberg, Tokio) Nizamnaməsində ifadə olunmuş, sonradan həmin cinayət təkbibləri Yuqoslaviya və Ruanda beynəlxalq cinayət tribunallarının nizamnaməlində, habelə Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Statusunda təkmilləşdirilməklə bir daha təsdiqini tapmışdır.

Soyqırımı cinayəti üçün xüsusi niyyətin olması zəruri ünsür sayılır. Bu, soyqırımı cinayətin obyektiv cəhətinə görə oxşar beynəlxalq cinayətlərdən fərqləndirir. Soyqırımı cinayətini təşkil edən əməllərdən hər biri öz xarakterinə görə şürrü, bilərkədən və iradə əsasında dikte olunan əməllerdir. Həmin əməller heç bir halda təsadüfən və ehtiyatsızlıq nəticəsində tərədilə bilməz. Eyni zamanda, həmin əməlləri tərətmək niyyəti və onların mümkün nəticələrinin ümumən dərk edilməsi əməlin soyqırımı kimi tövsiyi üçün kifayət deyildir. Burada cinayətkarın fikrini xüsusi istiqamətinə və ya əməlin negativ nəticələri ilə bağlı olan konkret niyyətin ortaya çıxarmaq tələb olunur. Əvvəlcədən xüsusi düzəldilmiş pusqlardan qaćib canını qurtarmaq istəyen Xocalı sakinlərinin avtomat, pulemyot və digər silahlardan atəşə tutularaq kütləvi şəkildə qətəl yetirilməsi ermənilərin azərbaycanlılarına qarşı soyqırımı niyyətini bir daha sübuta yetirir.

Beynəlxalq hüquq normalarına görə soyqırımı cinayəti tərətməş şəxslərin cinayət mühəkəməsi və cəzalandırılması labüdüdür. Beynəlxalq hüquq soyqırımı cinayətinin anlaysını müyyən etmək yanaşı, həmin cinayəti tərətməş şəxslərin məsuliyyətini de müəyyənləşdirir. BMT-nin "Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cinayətkarların cəzalandırılması haqqında" Konvensiyasının 5-ci maddəsinə əsasən, iştirakçı dövlətlər soyqırımı cinayətini tərətmək təqsili olan şəxslərin cəzalandırılması üçün təsli tədbirlər görməlidirlər. Konvensiyanın 6-ci maddəsinə əsasən, həmin şəxslər dövlətin ərazisində selahiyətli məhkəmələrdə mühəkəmə olunmayıbsa, beynəlxalq məhkəmə tərəfindən mühəkəmə edilməlidirlər. Soyqırımı cinayətinin təkçə icraçıları deyil, soyqırımı tərətməye sui-qəsd, soyqırımı birbaşa və açıq təhlükilik, soyqırımı cəhd və soyqırımında iştirak da cinayət məsuliyyəti doğurur.

Soyqırımı cinayəti tərətməş şəxslərə qarşı universal yuridisi prinsipi tətbiq edilir. Başqa sözə, soyqırımı cinayətini tərətməkdə əmrin icrasına istinad şəxsi cinayət mesuliyyətindən əsلا azad etmir. Dövlətin aktları onun vəzifəli şəxslərinin fəaliyyəti olduğundan təqsire görə yalnız dövlətə qarşı sanksiya tətbiq

edilməsi ilə kifayətlənmək olmaz. Belə hallarda cinayətkar əməlin teşkilatçıları, rəhbərləri, icraçıları, konkret fiziki şəxslər de cəzalandırılmalıdır. Soyqırımı cinayətinin tərədiləməsinə görə, dövlətin cinayətkar əmərlər verən, bu əmərləri icra edən vəzifəli şəxslər de mesuliyyət daşıyır. Xocalı soyqırımı görə təkçə bu beynəlxalq cinayəti tərətməş şəxslər deyil, həm də həmin cinayətlərin qarşısını almaq üçün heç bir tədbir görməmiş məlik hakimiyət və rəis həyəti de mesuliyyət daşıyır.

BMT Baş Məclisinin 26 noyabr 1968-ci il tarixli 2931 nömrəli qətnaməsi əsasında qəbul edilmiş "Müddətin mühəribə cinayətləri və insanlıq əleyhine cinayətlərə tətbiq edilməsi haqqında" Konvensiyasının 1-ci maddəsinə əsasən, mühəribə cinayətləri tərədilədiliyi vaxtdan asılı olmayaq, onlara cinayət mesuliyyətinə cəlb etmə müddəti tətbiq olunmur. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcləsinin 75.5-ci maddəsinə əsasən, məcəllənin xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş süh və insanlıq əleyhine cinayətlər və mühəribə cinayətləri tərətməş şəxslər de müddət barədə müddəalar tətbiq olunmur. Həmin cinayətləri tərətməş şəxslər cinayətin tərədiləməsi vaxtdan asılı olmayaq, cinayət mesuliyyətinə cəlb edilməli və məhkum olunmalıdır. Bu müddəə belə bir əsasa söylenir ki, beynəlxalq birliliyə və bəşəriyyətə vurulmuş ziyan öz ağırlığına görə istisna təskil edir və əger həmin cinayəti tərətməş şəxslər əsasən cəzalandırılmasa, ödənilə bilmez.

Beynəlxalq cinayətlərə görə məsuliyyətə cəlb etmə müddətinin tətbiq olunmaması ona dəlalet edir ki, Ermənistən-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münəqşəsi zamanı tərədilən şəxslər məsuliyyətdən yayınına bilməzlər. Soyqırımı tərətməş şəxslər cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün tələb olunan dövlətə vərilməlidir.

BMT Baş Məclisinin 9 dekabr 1948-ci il tarixli 260 nömrəli qətnaməsi ilə qəbul edilmiş "Soyqırımı cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında" Konvensiya, Nürnberg Hərbi Tribunalının Nizamnaməsi (Nizamnamədə birbaşa soyqırımı cinayəti göstərilməsə də, həmin cinayəti təşkil edən əməller insanlıq əleyhine cinayətlər və mühəribə cinayətləri kimi nəzərdə tutulmuşdur), Yuqoslaviya Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Nizamnaməsi, Ruanda Beynəlxalq Cinayət Tribunalının Nizamnaməsi (maddə 1), Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsinin Statusu (maddə 6), Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcləsi (maddə 103) və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında" 26 mart 1998-ci il tarixli fərmanı ermənilərin azərbaycanlılarına qarşı tərədikləri Xocalı soyqırımının beynəlxalq cinayət kimi tanınmasına tam əsas yaradır.

Bəşəriyyətə qarşı yönəlmış amansız cinayət

Xocalıda baş verənlərin soyqırımı olduğunu həmin dövrdə bir sıra ölkələrin aparıcı kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri də təsdiqləmişlər

Əvvəli 1-ci səh.

Ümummilli lider hər zaman Xocalı faciəsinə xüsusi həssaslıqla yanaşmışdır. Ulu önder Heydər Əliyev hər il faciənin ildönümündə keçirilən mətbət tədbirlərində iştirak etmiş, Xocalı soyqırımı kədər hissi ile xatırlamışdır. "Bütövlükdə Azərbaycan xalqına qarşı yönəldilmiş Xocalı soyqırımı öz ağlaşımaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə bəşər tarixində bir vəhşilik aktıdır. Bu soyqırımı, eyni zamanda, bütün bəşəriyyətə qarşı tarixi bir cinayətdir"- deyən ulu önder Xocalı faciəsinin Azərbaycan xalqının qan yaddaşı olduğunu bəyan etmiş, baş veren hadisələrə beynəlxalq alemdə əsl siyasi qiymətin verilməsinin zəruriliyi vurğulmuş, bu məsələnin dünya ictiyāyyətinə çatdırılmasına üçün xüsusi səy göstərmişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin "Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə süküt dəqiqəsi elan edilmesi haqqında" 25 fevral 1997-ci il tarixli sərəncamı ilə hər il fevral ayının 26-sı saat 17:00-da Azərbaycan Respublikasının ərazisində Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq süküt dəqiqəsi elan edilir.

Prezident İlham Əliyev də bədnəm erməni lobbisinə qarşı effektiv əks-

hücumun təşkilini mühüm vəzifələrdən biri kimi müəyyənلəşdirib. Bu baxımdan dövlət başçısının tapşırıq və tövsiyələri əsasında son illər Xocalı faciəsinin dünya ölkələrində tanidılması, erməni qəsbkarlarının ifşası istiqamətində sistemli iş aparılır. Hər il Prezident Administrasiyası tərəfindən tədbirlər programı təsdiqlənir və icra edilir. Bu işdə Heydər Əliyev Fonduun xidmətlərini xüsusi qeyd etmək lazım gəlir. Fond bəşəriyyətin ən böyük faciələrindən olan Xocalı soyqırımı haqqında faktların dünyaya çatdırılması istiqamətində sistemli və ardıcıl fəaliyyət göstərir.

Son illər Kanada, Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan İslam Respublikası, Bosniya və Herseqovina, Ruminiya, Çexiya və İordaniyanın parlamentləri Xocalı soyqırımı tanımışlar. ABŞ-in Vest Virciniya, Kaliforniya, Massachusetts, Texas, Nyu-Cersi, Meyn, Nyu-Meksika, Arkansas, Corciya, Oklahoma, Tennessee, Pensilvaniya, Konnektikut, Florida, Mississipi ştatlarının qanunverici orqanlarında da müvafiq qətnamələr qəbul olunmuş, Xocalı qırğıın törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunması tələb edilmişdir. Bu günlərdə ABŞ-in Havay ştatının qubernatoru Deyvid Igə (David Igə) Xocalı faciəsinin 24-cü ildö-

nümü ilə əlaqədar bu faciənin tanınması ilə bağlı xüsusi bəyannamə imzalayıb. ABŞ-in Montana ştatının qubernatoru Stiv Bullok da rəsmi bəyanat imzalayaraq, Xocalı qətləmə ilə bağlı Montana sakinlərinə çağırış edib. Qeyd edək ki, bu sənədlə ABŞ-da Xocalı qətləməməni tanıyan ştatların sayı 20-yə çatıb.

Heydər Əliyev Fonduun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü əsasında İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) Gənclər Forumunun döşəninin 40-dan çox ölkəsində həyata keçirdiyi "Xocalıya ədalət!" kampaniyasının məqsədi də beynəlxalq ictimaiyyəti bu qanlı hadisə ilə bağlı ətraflı məlumatlandırmaqdır. Bütün bunların fonunda beynəlxalq təşkilatlar ikili standartlara yol vermədən, beynəlxalq hüquq norma və prinsiplərinə uyğun olaraq münaqişənin həlline yönəlmış səylərini artırımlı, hadisə səlahiyyətli beynəlxalq qurumlar tərəfindən genosid aktı kimi tanınmalı, cinayət törədənlərə qarşı sanksiyalar tətbiq edilməlidir. Ermənistan münaqişə ilə bağlı qəbul edilmiş beynəlxalq sənədlərin müdədələrini yerine yetirməli, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü bərpə olunmalı, azərbaycanlı əsir və girovlar azad edilməli, qacqın və məcburi köçkünlərin pozulmuş hüquqları bərpə olunmalı, onlar öz doğma yurdlarına qayitmalıdır.

"Vətəndaşlarımız, soydaşlarımız unutmamalıdır ki, erməni milletçilərinin antiazərbaycan təbliğatı getdikcə genişlənir, mənfur formalarda davam etdirilir. Ermənilər ərazi iddialarını əsaslandırmak üçün yeni-yeni əsaslı tezislər uydurur, məkrli siyaset aparırlar. Buna görə də biz belə ideoloji təxribatlara qarşı ayıq olmalı, onları vaxtında ifşa etməliyik" - deyən cənab İlham Əliyev Ermənistən təzavüzü nəticəsində xalqımızın üzləşdiyi faciələri real faktlara dünya ictiyāyyətinə çatdırılmasını Xarici İşlər Nazirliyinin, xaricdəki diplomatik korpuslarımızın və diasporumuzun qarşısında mühüm vəzifələr kimi müəyyənləşdirmişdir.

**Elnur HACALIYEV,
"Azərbaycan"**